

- Gülersoy, Ç. (1987). *Batı'ya Doğru*. İstanbul: Met/er Matbaası.
- Gülersoy, Ç. (1987). *Göksu'ya Ağıt*. İstanbul: Aksoy Matbaacılık.
- Gülersoy, Ç. (1987). *İstanbul Şarkısı*. İstanbul: Aksoy Matbaacılık.
- Gülersoy, Ç. (1987). *Turing'in Altın Kuralları*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1989). *Soğukçeşme Street*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1989). *Tramvay İstanbul'da*. İstanbul: Evren Ofset.
- Gülersoy, Ç. (1989). *Kırk Yıl Olmuş*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1990). *Dolmabahçe Palace*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1990). *Story of the Grand Bazaar*. İstanbul: İstanbul Kitaplığı.
- Gülersoy, Ç. (1990). *Mavi Cami*. İstanbul: Ana Basım.
- Gülersoy, Ç. (1990). *Nasıl Bir İstanbul*. İstanbul: Şenar Ofset.
- Gülersoy, Ç. (1990). *Beyoğlu'nda Gezerken*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1991). *The Caique*. İstanbul: Temel Matbaacılık.
- Gülersoy, Ç. (1991). *Taksim: The Story of a Square*. İstanbul: Apa Ofset.
- Gülersoy, Ç. (1992). *Çerağan Sarayları*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1992). *The Çerağan Palaces*. İstanbul: Temel Matbaacılık.
- Gülersoy, Ç. (1993). *The Khedives and the Çubuklu Summer Palace*. İstanbul: Erler Matbaacılık.
- Gülersoy, Ç. (1993). *Kız Kulesinin Kitabı. (Ülkü Altınoluk İle Birlikte)*. İstanbul: Promat.
- Gülersoy, Ç. (1993). *Tepebaşı: Bir Meydan Savaşı*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1993). *Türkiye'ye Bir Işıktır: Turing 1977-1993*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1994). *Beşiktaş: Daha Dün*. İstanbul: Promat.
- Gülersoy, Ç. (1995). *İstanbul Maceramız*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1995). *Büyük Çamlıca Tepesi, 1980-1995*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1995). *Esentepe'ye Veda*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1996). *İstanbul Maceramız II*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1997). *Büyükada Dün / Yesterday*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1998). *Fenerbahçesi*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1999). *Yeşil Ev: A Home*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1999). *Yeşil Ev: Bir Yuva*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1999). *Safranbolu*. İstanbul: Promat A.Ş.
- Gülersoy, Ç. (1999). *Cumhuriyetin Devraldığı İstanbul'dan Bugüne=İstanbul, from The Birth of The Republic to The Present Day*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (1999). *Beyoğlu'nun Yitip Gitmiş 3 Oteli*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (2000). *Hükümet Kapısı Bab-I Ali: Kuruluşundan Cumhuriyet'e Kadar*. (M. Nermin Haskan İle Birlikte). İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (2001). *Çelik Gülersoy Albümü 1930-2001*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (2001). *Büyükada Yetimhanesi*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (2001). *Çankaya 57*. İstanbul.
- Gülersoy, Ç. (2002). *Atatürk Atatürk*. İstanbul: Seçil Ofset.
- Gülersoy, Ç. (2003). *Pierre Loti ve Dersaadet*. İstanbul.

Yayın Tarihi Olmayanlar

- Gülersoy, Ç. *Soğukçeşme Sokağı*. İstanbul: TTOK.
- Gülersoy, Ç. *Ayrılış*. İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı.
- Gülersoy, Ç. *Hüzün Yağmuru*. İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı.
- Gülersoy, Ç. *Atatürk Albümü*. İstanbul: TTOK.
- Gülersoy, Ç. A. *Şinasi Hisar*. İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı.

Nezih BAŞGELEN, *Arkeolog-Editör, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Hayriye cad. Cezayir Sok., Mateo Mratoviç Apt., No:5/2, 34425, Beyoğlu, İstanbul.*
E-posta: nezihbasgelen@gmail.com

Türkiye'de Turist Rehberliğinin Öncüsü: Cevat Şakir Kabaağaçlı (Halikarnas Balıkçısı)

Duygu YETGİN - Aysel YILMAZ - Nazmi KOZAK

Anadolu Üniversitesi
Turizm Fakültesi

Anadolu topraklarının geçmişi tarih öncesi çağlara kadar dayanır. Birçok uygarlığa ev sahipliği yapan Anadolu'nun üzerinde görülmeye değer birçok antik kent yer alır. Efes, Bergama, Milet, Priene, Sard ve Halikarnas antik kentleri bunlardan sadece bazılarıdır. Böyle zengin kültür varlıklarına sahip olmasına karşın 20. yüzyılın başlarına kadar Türkiye'de turizm olgusu olduğu söylenemez. Osmanlı Devleti döneminde çeşitli amaçlarla Anadolu'ya gelen seyyahlar, seyahatnamelerinde kültür varlıklarından bahsetmiş ol-

sa da bunlar gerçek bir turizm hareketi olarak kabul edilmez.

Bu çalışmada, turizmin başlangıcına denk gelen tarihlerde ülkeye gelen siyasetçiler, yazarlar, sanatçılar, gazeteciler ve bilim adamlarına bizzat turist rehberliği hizmeti veren ve onları bilgilendiren Cevat Şakir Kabaağaçlı'yı (Halikarnas Balıkçısı) turist rehberliği yönüyle ele almaya çalıştık. Bu çalışmada edebiyatçı, yazar ve gezgin yönleriyle de bilinen Halikarnas Balıkçısı'nın Anadolu'nun tanıtılmasına ve bu bağlamda tu-

rist rehberliği mesleğine olan katkılarını ortaya koymayı amaçladık. Yazıyı hazırlarken, onun hakkında bizi heyecanlandıran, çok değerli bilgiler edindik. Manevi oğlu Prof. Dr. Şadan Gökovalı'nın anlatımları ile daha da heyecanlandık ve ona bir kez daha hayran olduk. Onunla ilgili sayfalarca yazı kaleme alınabilirdi. Bu nedenle çalışmayı, Halikarnas Balıkçısı'nın yaşam öyküsü, savunduğu Mavi Anadoluçuluk felsefesi, turist rehberliği mesleğindeki öncü rolü, anlatım tarzındaki farklılıklar ve özgün yönleri ile sınırlandırdık.

KISA YAŞAM ÖYKÜSÜ

Cevat Şakir Kabaağaçlı olarak bilinen Halikarnas Balıkçısı, Girit'te doğar (1890). Annesi İsmet Hanım, doğumdan bir gece önce Musa Peygamberi rüyasında görür. Sadrazam olan amcasının adı Cevat (Cevat) ve paşa olan babası Şakir'in adlarının önüne Musa adı da eklenir ve böylece adı Musa Cevat Şakir olur. Doğduğu zamanı kendisi şu şekilde dile getirir:

Anam İsmet Hanım, 1890 yılı ilkbaharında doğduğumu söylerdi hep. Ben de ortalama hesap, '19. yy'ın sonlarında doğdum' deyiveririm. 'Sarı kızım İsmet', kimlik notlarında ya da anamın Kuran-ı Kerim içine koyduğu notu bulmuş. Orada, '1307 yılının 17 Nisan'ında¹ doğduğum' yazılı. '1307', çağdaş takvimde 1890'a denk geliyor. 1890 yılının 16 Nisan Perşembe'yi, 17 Nisan Cuma'ya bağlayan gecenin sabahında, Girit ayaklanmasını bastırma göreviyle Girit'te görevlendirilen Şakir Paşa ile İsmet Hanım'ın oğlu olarak doğmuşum (Gökovalı 2014: 5).

Üç buçuk yaşındayken babası büyükelçi olarak Atina'ya atanır ve ailecek Falerum Körfezi kıyısında yer alan Faliro'ya (Faleron), denize ilk sevdalandığı yere taşınırlar. Daha sonra Büyükkada'ya dönerler ve çocukluğu dönümlerce bahçesi olan beyaz bir evde geçer. Burada mahalle mektebinde okula başlar. Bu sırada İngilizce özel dersler alır, daha sonra Robert Kolej'i bitirir (1907). Kolejde okurken kütüphaneden çıkmaz, oradaki tüm kitapları okur.

En başarılı olduğu dersler; Fizyoloji, Biyoloji, Botanik, Resim ve Müzik dersleridir. Üniversite

öğrenimini her ne kadar Portsmouth'taki Bahriye Mektebi'nde denizcilik üzerine yapmak istese de ailesinin baskıları galip gelir ve İngiltere'deki Oxford Üniversitesi'ne Yeni Çağ Tarihi Bölümü'ne gider (1907-1908). Burada öğrenim görmesi, onun tüm Avrupa'yı gezmesine, oradaki sanat ve kültürü tanınmasına olanak sağlar. Halikarnas Balıkçısı'nın edebiyat ve resim aşkı onu daha öğrencilik yıllarında gazetecilikle tanıştırır. Sonraki yaşamında sürekli çeviriler yapar, karikatürler, çizgi romanlar ve kapak resimleri çizerek öyküler yazar. Roma'da Güzel Sanatlar Akademisi'ne kaydolur. Bu sırada tanıştığı ve 1913 yılında evlendiği İtalyan model Aniesi ile bir süre İtalya'da kalır, İtalyanca ve Latince öğrenir.

"Fatal gece" olarak nitelendirdiği 1914 yılının Haziran ayında Afyon'daki çiftlik evlerinde babası ile tartışır ve onu kaza kurşunu ile öldürür. On dört yıl hapis cezası alır, ancak daha erken tahliye olur. Hapisten çıktıktan sonra İstanbul harap ve işgal altındadır. Halikarnas Balıkçısı, uzun zaman kendini boşlukta hisseder ve arayışa girer. Bu arayışı bazen camilerde, bazen dergâhlarda sürdürür; Medresetü'l-Hattatin'e² gidip altın ezmesini, tezhip yapmasını öğrenir. Bu eğitimi onun kapak çizimleri yapmasına vesile olur. Sabıkalı olmasına karşın o zamanın Bab-ı Ali'sine iş başvurusu yapar ve "Başından felâket geçmiş işe yarar bir adam" olarak düşünülür ve düşük bir ücretle işe kabul edilir.

Halikarnas Balıkçısı, gazete ve dergilerde farklı isimler altında yazılar yazar. Resimli Hafta Dergisi'nde Hüseyin Kenan takma adıyla 13 Nisan 1925 tarihinde yazdığı "Hapishanede İdama Mahkûm Olanlar Bile Bile Asılmaya Nasıl Giderler?" başlıklı makalesi yüzünden yargılanır ve kalebentlik cezasını çekmek üzere Bodrum'a sürgüne gönderilir. Üç yıllık sürgün hayatının yarısını Bodrum'da geçirir ve kalanını tamamlamak üzere İstanbul'a gider. Ancak İstanbul'da cezasının affedildiğini öğrenir. Bunun üzerine çok sevdiği Bodrum'a geri dönüp 1946 yılına kadar orada kalır (Kabaağaçlı Noonan 2010: 60). Bodrum'un antik dönemdeki adı olan Halikarnas'ı ve de-

¹ Hicri takvime göre 11 Aralık 1889 tarihine denk gelmektedir (Türk Tarih Kurumu, 2018).

² Hüsn-i hat ile İslam sanatının öğretim ve eğitimi için 1914 yılında kurulan bir kurumdur.

nizin insanlarını kendine ad olarak alır ve bundan sonra Halikarnas Balıkçısı olarak anılmaya başlar. 1946 yılında üç çocuğunun öğrenimi için Bodrum'dan İzmir'e taşınarak yaşamını yazarlık ve profesyonel turist rehberliği yaparak sürdürür, turist rehberliği kurslarında da dersler verir.

1950'li yılların sonunda İzmir'de *Wagon Lee, Van der Zee* (1959) gibi seyahat acentelerinin kuruluşu rehberli turların düzenlenmeye başlanması ve aynı dönemde tüccarların da İzmir'e gelen konuklarını gezdirmek istemeleri, turist rehberi ihtiyacını doğurur. Halikarnas Balıkçısı doğadan ve tarihten kopmadığı için kendi deyişleriyle "turist gezdiriciliğine" başlar ve "mitolojiye dalar" (Tanju 1978). Bu engin bilgisi ve donanımıyla İzmir'de turist rehberi olarak aranan bir isim olur. İstanbul için de durum böyledir. Halikarnas Balıkçısı'nın adı duyulur olunca konsolosluklar, odalar, ithalat ve ihracat işleriyle uğraşanlar, turist rehberi olarak ondan faydalanmaya başlar. Bu yüzden onun hakkındaki yazılarda "İlk Türk rehber" olarak bahsedilir. Halikarnas Balıkçısı ayrıca daha sonra açılmaya başlayan tercüman rehber kurslarında öğretmenlik ve rehberlik yapar. Bu kursları bitirip sertifika ve kokart alanların "benim hocam Halikarnas Balıkçısı" diyerek övünmeleri de onu ayrıca mutlu eder (Gökovalı 2014). Doktorların, ailesinin ve yakın arkadaşlarının uyarılarına aldırmaz etmeden, hastalığı ağırlaşana kadar turist rehberliği yapar.

Kızı Aliye, babasını uzun boylu, karakterli bir sese sahip, engin kültür birikimi olan, özgür ruhlu, çok dil bilen bir insan olarak tanımlar. İkinci eşi Hamdiye Öz ise Halikarnas Balıkçısı'ndan, neşeli, araştırmayı ve resim yapmayı seven, her türlü sıkıntıya göğüs germesini bilen ve bütün zorluklara karşı metanetli biri ve iyi bir yazar olarak bahseder. Diğer kızı İsmet Noonan, babasını tanımlarken, ailesini, denizi, sanatı, yaşamı, doğayı ve tüm canlıları çok seven insancıl ve sabırlı biri olduğundan söz eder (Önal 1997). Manevi oğlu Şadan Gökovalı, anlatılarında onun evde yüzükoyun yatar vaziyette bir kitabı yazarken yorulduğunda masa başına geçtiğini, orada başka bir dilde yazmaya devam ettiğini belirtir. Yakınlarının ve onu tanıma fırsatı bulmuş olan diğer kişilerin de belirttiği gibi, Halikarnas Balık-

çısı çok yönlü ve farklı bir kişiliğe sahiptir. Latince, İngilizce, Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Yunanca ve Farsça dillerine hakim olan Halikarnas Balıkçısı çalışırken dinlenen, dinlenirken çalışan biridir. Halikarnas Balıkçısı, edebiyatçı kişiliğinin yanı sıra iyi bir turist rehberi, ressam, tarihçi, çevirmen ve bitki bilimcisi olarak da bilinir. İzmir Radyosu'nda 1960lı yılların sonunda bir yıl boyunca 'Halikarnas Balıkçısı'ndan Merhaba" adlı programda Türkiye'nin kültür varlıklarını, tarihsel zenginlikleri ve doğal güzelliklerini anlatır. Bu programdaki konuşmalar derlenerek "İmbat Serinliği" adlı kitaba dönüştürülür. Kültür Bakanlığı, Halikarnas Balıkçısı'na Devlet Kültür Armağanı'nı verir (1971).

Bodrum'u dünyanın sayılı turizm merkezlerinden biri haline getiren Halikarnas Balıkçısı 13 Ekim 1973 tarihinde İzmir'de yaşamını yitirir ve kendi isteği üzerine en sevdiği yer olan Bodrum'da defnedilir. Halikarnas Balıkçısı, her ölüm yıldönümünde mezarı başında başta Bodrumlular olmak üzere tüm sevenleri tarafından anılır. Bodrumlular kütüphaneye ve caddeye onun ismini vererek ve Bodrum Kalesi'nin önüne büstünü koyarak ona vefa borcunu ödemeye çalışırlar. Bodrum'un girişinde ise gelen turistleri, onun çok sık kullandığı sözcük olan 'merhaba' ve Bodrum için yazdığı şiirin yer aldığı bir tabela karşılamaktadır:

Merhaba

Yokuş başına geldiğinde Bodrum'u göreceksin.

Sanma ki sen, geldiğin gibi gideceksin.

Senden öncekiler de böyleydiler

Akullarını hep Bodrum'da bırakıp gittiler.

ANADOLU'NUN TANITILMASINDAKİ FELSEFESİ: MAVİ ANADOLUCULUK

Halikarnas Balıkçısı, üniversite öğrenimi gördüğü Oxford'u sabit adres olarak kullanır, bu esnada Avrupa'yı gezer. Başta İtalya, İspanya ve Fransa olmak üzere Avrupa kentleri diğer adresleri olur. Burada geçirdiği yıllarda yaşadığı deneyimler, onu Anadolu'ya daha da sahip çıkmaya yönlendirir. Halikarnas Balıkçısı, ülkenin kültür

mirasının farkına varmasını Şadan Gökova'ya şu şekilde aktarır:

O anlı şanlı müzeler ne demeliydi? British Museum'u, Louvre'u, daha bilmem ne müzesini içim yanarak gezerdim. Bu ünlü müzelerde, kendi ülkelerine ait ne vardı? Biz, bize ait olan yapıtları geri alabilsek, dünyanın belli başlı müzeleri boş kalırdı. Akdeniz çevresindeki ülkelerdeki sönmüş kentlerin sayısı, Anadolu'dakilerin yanında solda sıfır kalırdı. Bu kentler bugün var olsalardı, şekerleme yapmak için yere uzansak, ayaklarımıza pasaport almamız gerekecekti... (Gökova 2014).

Anadolu kültürünün oluşmasında Klasik Ege uygarlığını mihenk taşı olarak gören (Yazıcı 1998) Halikarnas Balıkcısı, bir Anadolu uzmanı ve sevdalıdır. Ona göre her "ilk" Anadolu'dan çıkmış, orada yeşermiştir. Tarih, mizah, şiir ve hekimlik de Anadolu'dan çıkmıştır. Halikarnas Balıkcısı, Anadolu'nun bütün dağlarının, sularının birer canlı tarih, birer özlü mit niteliğinde olduğunu ve buna bağlı olarak da Anadolu'nun anlaşılabilmesi için bunların bilinmesi gerekliliğini savunur (Orman 2005). Halikarnas Balıkcısı'nı Anadolu uygarlıklarına yönlendiren şey, savunucusu olduğu "Mavi Anadoluçuluk" (Mavi Hümanizma) fikir hareketidir. Hümanizmin Anadolu kaynaklı olduğunu savunan, Anadolu uygarlıklarını kaynak olarak gören, Anadolu toprakları ve Helen dünyası arasında tarihi ve kültürel bir bağ olduğunu savunan "Mavi Anadoluçuluk" düşüncesi, Halikarnas Balıkcısı, Azra Erhat, Vedat Günyol, Sabahattin Eyüboğlu ve İsmet Zeki Eyüboğlu tarafından geliştirilir (Yetgin ve Yılmaz 2018).

Halikarnas Balıkcısı, Yunan uygarlığının, Anadolu uygarlığının öncüsü değil, izleyicisi olduğunu savunur. Anadolu'yu bilim ve sanatın başladığı yer olarak görür. Bilimsel düşüncenin ilk temsilcilerinden Tales'in Miletli olmasına, Anadolu'da uygulanan şölenler, dinsel törenler ve hayat tarzına işaret ederek bu tezini kanıtlamaya çalışır (Halikarnas Balıkcısı 1980). Gökova'lı, bu görüşleri şu cümlelerle destekler:

Daha önemlisi bilimce düşünme, dahası bilim, bu topraklarda doğmuştu. "Şair" dediğimiz Homeros'ta bile bilimsel düşünce, düşünürce davranış vardır. Bugün ayı komşu kapısı yaptıysak, insanlığa uzay kapısını araladıysak, bunu, Anadolulu doğa bilgilerine borçluyuz. Bu yüzden günümüz atomistleri, "Biz Demokritos'un çocuklarıyız" diyor. Bugün, sıradan takvimlerde bile, ayın ya da güneşin ne zaman

tutulup, tutulmanın ne kadar süreceği yazabiliyorsa, bu, yurttaşımız Miletoslu Thales'in sayesinde (Gökova 2014: 13).

Anadolu toprakları; Hitit, Lidya, Frigya, Karya ve Yunan gibi pek çok uygarlığa ev sahipliği yapar. Anadolu topraklarının altından bu tabakalaşmış uygarlıkların kalıntıları çıkar. Bu uygarlıkları içinde barındıran Anadolu kültürü, insanlığın ortak kültür dünyasının hem çıkış noktası hem de geleceği olur. Halikarnas Balıkcısı, Anadolu'da pek çok uygarlığın yaşadığını ve pek çok bilginin ve kültürün temellerinin burada atıldığını, bir yazısında şöyle ifade eder:

Gılgamış Destanı, Hititlerin komşusu Hurriler tarafından Hurriceye çevrilmişti. Bu iş İ.Ö. 2000 yılından az önce oldu. Sonra Gılgamış Destanı Hititçeye çevrildi. Hititler de Anadolu'nun her yerine nüfuz etmişlerdi. İmkân var mıydı ki Anadolulu Homeros bu efsaneleri duymamış olsun? Zaten İlyada'da ve hele Odissea'da yazılmış olanlar, Homeros'un Gılgamış efsanelerini çok iyi bildiğini kanıtlar (Balıkcı 2001: 168).

Halikarnas Balıkcısı ve diğer Mavi Anadoluçuluk görüşünü savunan aydınlar Anadolu toprakları üzerinde yaşamış tüm uygarlıklara sahip çıkarak bu kalıntıların, kültürel mirasın halk tarafından bilinmemesinden ve tanıtılmamasından yakınır. Mavi Anadoluçuluk felsefesi, mavi yolculuğun da başlangıcını oluşturur. Halikarnas Balıkcısı'nun yedi aydın arkadaşı ile birlikte 1946 yılında çıktığı ilk mavi yolculuk ve ilk mavi yolcuların gelişimi, 2018 yılında Prof. Dr. Nazmi Kozak editörlüğünde yayımlanan "Dünden Bugüne Türkiye'de Turizm" adlı kitapta yer alan Yetgin ve Yılmaz'ın yazdığı "İlk Mavi Yolculuklar" bölümünde ayrıntılı bir biçimde bahsedilmektedir. Sonuç olarak, Halikarnas Balıkcısı Anadolu topraklarının, Batı Kültürü'nün temelini oluşturduğu görüşündedir. Bu nedenle, Batı uygarlığının temellerinin Anadolu topraklarında başladığını herkesin kavraması için çaba gösterir (Erhat 1960).

TURİST REHBERLİĞİ MESLEĞİNDEKİ ÖNCÜ ROLÜ

Halikarnas Balıkcısı'nın Anadolu toprakları üzerinde yaşayan uygarlıkları tanıma ve Anadolu insanı ile dünyaya tanıtma çabası, yazarlığının yanında onu turist rehberliği yapmaya da iter. Ha-

likarnas Balıkçısı; İngilizce, Fransızca, Almanca, Latince, İtalyanca, İspanyolca, Rumca gibi birçok dile hakimdir ve bu dillerde rahatça konuşur, yazar. Yeğeni Şirin Devrim, annesi Fahrünnisa Zeyd'in anı defterinde ağabeyi Cevat Şakir için yazdığı şu notu bulur: "Davudi sesiyle Oxford aksanlı harika bir İngilizce konuşuyor, ağzından çıkan berrak sözcükler adeta havada patlıyordu. Kendinden emin olduğu için başı dimdik yürüyordu, bu da onu olduğundan daha uzun gösteriyordu." (Devrim 1998: 38). Mukadder Sezgin de anılarında onun aksansız Fransızca konuştuğundan bahseder. Şadan Gökovalı, onun çeşitli dillerde hem yazabildiğini hem de konuşabildiğini söyler. Hatta Halikarnas Balıkçısı bu dilleri bilmekle kalmayıp, bir sanatçı edasıyla, coşkulu, içten ve güvencesiyle mitolojik hikâyeler anlatır ve canlandırır. Turist rehberliği mesleğini daha çok gelir sağlamak amacıyla değil, Anadolu'yu doğru tanıtmak, Anadolu'ya sahip çıkmak amacıyla yapar. Onun gönüllü olarak yaptığı bu meslek, şimdi iyi gelir getiren bir meslek halini alır (Erhat 1976). Ancak Halikarnas Balıkçısı, mesleğin yaşadığı bu değişimden yakınıyor ve öğretmenlik yaptığı kurslara katılan turist rehberi adaylarını şöyle şikâyet eder:

Onlara hayır diyemiyorum, çünkü parasız olduğum için hayır dediğimi sanacaklar. Oysaki bu adamların kültür temeli yok. Yok olanın üzerine ne yapı kurabilirim? Boşluk üzerine yapı kurulur mu? Herkes rehberlik ederse milyoner olacağına inanarak kursa katılıyor.

Halikarnas Balıkçısı, turist rehberliği eğitimlerine bizzat eğitmen olarak katıldığı gibi kitap da yayınlamaya bilgilerinin kalıcı olmasını ve daha fazla kişiye ulaşmasını sağlar. Halikarnas Balıkçısı'nın seçilmiş eserler bölümünde yer alan kitapları her ne kadar edebi olarak algılsa da bu eserler kültür, sanat, mitoloji, coğrafya ve tarih bilgileri içerdiği bakımından turist rehberleri için önemli birer kaynak niteliğindedir. Turist Rehberliği için yazdığı kitaplar ise şunlardır:

- *Ephesus*: Van der Zee seyahat acentası için Türkiye'de ilk yazılan ve yayımlanan turizm kılavuzu (Orman 2005).
- *Halicarnassus*: Bir turizm kılavuzu.

- *Asia Minor*: İzmir Tercüman Rehberler ve Turizm Derneği için yazılan ve basımı İzmir Ticaret Odası ve Ege Bölgesi Sanayi Odası tarafından gerçekleştirilen bir kitap. (Orman 2005; William 2013).

- *An Outline of History of Turkey*: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı İzmir Bölge Müdürü Hüseyin Avni Sezer'in Türkiye tarihi hakkında İngilizce kitap talebi üzerine yazılan bir kitap (Orman 2005).

Halikarnas Balıkçısı, bir turist rehberi olarak kişiliğini yaşayan, olduğu gibi görünen, görüldüğü gibi davranan bir düşünürdür. Çağında çığır açmış bir önderdir. Bazen antik çağı yaşayan, bazen de yapmacık bulduğu modern çağa meydan okuyan, Doğu ile Batıyı karşılaştıran, ancak Doğu'ya, başka bir deyişle Anadolu'ya ağırlık veren Anadolu için çok önemli bir kaynaktır. Halikarnas Balıkçısı, turizm kavramının sadece kâr amaçlı bir sektör olmadığı, bir kültür alışverişi olduğu görüşündedir. Gezip görmenin, görerek öğrenmenin ve ibret almanın bilincinde olan bir insandır. 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'ye gelen turist sayısındaki artışa paralel olarak turist rehberi gereksinimlerinde de artış ortaya çıkar ve böylece de turist rehberliği mesleği önemli hale gelmeye başlar. Halikarnas Balıkçısı'nın verdiği eğitimlerde sıkça bahsettiği "Değiştirilebilir Rehberlik İlkeleri" Şadan Gökovalı'nın kitabında da ayrıntılı bir biçimde yer alır (Gökovalı 2014). O dönem yetiştirdiği ve daha sonra yetişen Türk turist rehberleri, Halikarnas Balıkçısı'nın öğretilerini benimseyerek onu duayenleri olarak kabul ederler (Ahipaşaoğlu 2006). Halikarnas Balıkçısı, Türkiye'nin T.C. uyruklu ilk turist rehberlerinden biridir (Orman 2005; Williams 2013).

Türkiye'nin tanınmış turist rehberlerinden Şerif Yenen bugünün rehberlerinin Halikarnas Balıkçısı'nı örnek alması gerektiğini şu sözlerle belirtir:

Türkiye'de turist rehberliği denince aklıma ilk gelen isim tabii Cevat Şakir Kabaağaçlı, yani Halikarnas Balıkçısı'dır. Onun rehberliğe verdiği katkı, asla yadsınmaz. Yayınlarıyla, çizdiği çizgiyle, bilgi dağarcığıyla, anlatım yeteneğiyle tüm rehberler için örnek olması gereken bir kişiliktir.

Öyle ki Türkiye Turist Rehberleri Birliği'nin web sitesinde Halikarnas Balıkçısı'ndan "Günümüz rehberlerinin rol modeli Halikarnas Balıkçısı olarak bilinen Cevat Şakir Kabaağaçlı, Anadolu'luk bilincini uyandırması ve sevdirmesi sebebiyle rehberlik mesleğinin modern anlamdaki öncüsü, "Pir-i Rehberan" olarak kabul edilir." şeklinde söz edilir (TU-REB 2015).

Uzun yıllar Turizm Bakanlığı'nda görev yapmış olan Mukadder Sezgin, Belçika Turizm Genel Komiseri Arthur Olo ile görüşür. Olo, tam bir Cevat Şakir hayranıdır ve ondan 'yaşayan Homeros' diye bahseder ve ekler "dünyada Halikarnas Balıkçısı'nın eşi benzeri yoktur o bir alim, bir bilge, bir filozof, bir edebiyatçı ve bir şairdir" der. Sezgin, 1953 yılında Kuşadası'nda Halikarnas Balıkçısı ile karşılaşmalarında, Halikarnas Balıkçısı'ndan nasıl etkilendiğini ve onunla beraber Antik Çağa ve Anadolu kültürüne yöneldiğini şöyle dile getirir:

20 yaşındayım aşağı yukarı. Balıkçıyı ve Fransız turistleri orada görünce gittim, usulca yanlarındaki bir masaya oturdum. Kitabımı okuyormuş gibi yaptım, hâlbuki hiç bir şey okumuyordum, kulağım ondaydı. İki Fransız hanıma Ege uygarlıklarını anlatıyor, neler anlatıyor, hayranım, çok da güzel Fransızca konuşuyor. Aksansız bir Fransızcası vardı. Bir ara kadınlara bahsetti, Artemis, İyonya Uygarlığı, her şeyin merkezi burası. Eski Yunan ancak Anadolu'ya göç edenler oraya yerleşenler sayesinde fikir, düşünce ve sanat ürünü verebildi. Yoksa Anadolu'yla temastan önce kısır, bir şey çıkaramazdı. Gerçekten de anlatıyor, işte 'Pisagor Sisamlıydı' diyor, Anadolu'ya bağlı o zaman Sisam. 'Thales Miletliydi'... Öylece onları dinledim. Cevat Şakir'in turistlere anlattıklarından çok etkilendim ve antik çağa, Anadolu kültürüne merakım başladı.

Halikarnas Balıkçısı, Anadolu'yu ve Ege'yi bütünüyle ele almaya, binlerce yıllık geçmişiyle kavrayıp anlamaya ve gezdirdiği insanlara anlatmaya çalışır. Yabancı çevrelerle karşılaşan ve aydın zekâsıyla onları aydınlatmaya çalışan Halikarnas Balıkçısı, İzmir yöresinde turist rehberliği mesleğinin yerleşmesi için çabalar, mesleğin yanlış yönde ilerlemesine izin vermez, bilimin bozuk düzenini düzeltmeye koyulur. Bildikleri, gördükleri, okudukları arasında tek başına köprüler kurmaya çabalar, böylece ilkçağ bilimine yeni bir anlayış getirmeye ve haksızlığı düzeltmeye çalışır. Halikarnas Balıkçısı evrensel bilgiye

ve düşünce yapısına sahiptir, onun her konuya ilgisi ve merakı vardır. Egetur'un yöneticisi tercüman rehber Ergun Göksan "Bir gün dünya pamuk otoritelerini İzmir'den Pamukkale'ye götürdük. Rehber Balıkçıydı. Dört saat gidiş, dört saat geliş süresince dünya pamuk uzmanlarına pamuğu anlattı. Tura katılanların her biri Balıkçı'nın pamuk konusunda anlattıklarını ilk kez duyup öğrendiklerini söylediler." diyerek Halikarnas Balıkçısı'nın sadece pamuk uzmanlarını değil, tütün ve tekstil uzmanları gibi konunun otoritelerini de gezdirirken eğitliğini belirtir (Gökovalı, 1985). Bilimi karşısına alıp onunla daha iyiye ve doğruya ulaşmak için savaşılabilen bir insandır. Halikarnas Balıkçısı'na göre "Yunan Mucizesi" yüzyıllardan bu yana Batı biliminin sandığı ya da savunduğu gibi, Yunanistan'ın kendi deyişiyle Helenistan'dan doğmuş değildir. Ona göre Yunan mucizesi diye bir şey yoktur, Ege mucizesi vardır. Başka bir deyişle, felsefenin Anadolu'da doğduğuna ve geliştiğine inanmaktadır. Bu fikri yaymak için hem edebiyatçı kimliğini hem de turist rehberi kimliğini kullanır, bir nevi Anadolu'nun gönüllü tanıtım elçisi olur.

Bildiklerini ve inandıklarını aktarmak, onun yapması gereken bir görevi haline gelir. Balıkçı'nın Anadolu'nun kültürel ve tarihi değerlerini keşfederek tanıtmaya başlaması, daha doğrusu yanlış bilindiğine inandığı şeyler hakkında gerçekleri ortaya çıkararak bunun savunucusu olması, onun Akdeniz uygarlığının Anadolu'dan kaynak bulduğu inancından ileri gelir. Bodrum'u, Knidos'u, Gökova'yı ve Ege kıyılarının diğer antik kentlerini o keşfederek tanınmasını sağlar, bu bölgeleri bilime ve turizme açar (Erhat 1980). Turist rehberliği mesleği, onun bu görevi yerine getirmesindeki araçlardan biri olur.

TURİST REHBERLİĞİ YAPARKEN KULLANDIĞI ANLATIM TARZI

Halikarnas Balıkçısı mesleğine âşık ve bu mesleği gönülden yapan, duygularını olduğu gibi aktaran, çok yönlü bir kişidir. Anadolu'ya gelen turistleri gezdirmek, onları bilgilendirmek onu mutlu eder. Onun için gezdirdiği gurubun kimlerden oluştuğu, kaç kişilik bir grup olduğu veya

grubun demografik özellikleri önemli değildir. Her defasında aynı heyecanla, aynı coşkuyla tüm bildiklerini ve inandıklarını aktarır. Halikarnas Balıkçısı, estetiğin en incisini, güzelin en güzelini doğanın sırrını keşfeder. Rehberlik ettiği kişileri kendisine hayran bırakacak derecede etkiler, gelen turistler her defasında onunla fotoğraf çektirerek yaşadıkları anı ölümsüzleştirmek ister. Rehberlik yaptığı önemli kişilerin hemen hepsi onunla kesintisiz bir biçimde dostluklarını sürdürür. Turist rehberliği aslında onun için keyifli olduğu kadar yorucu bir meslektir (Erhat 1976; Önal 1997). Turlarında yorulduğunda ya da rahatsızlandığında bile gezdirdiği guruptan turistler koluna girmek suretiyle ona eşlik ederken onun anlatılarını zevkle dinler. Bir keresinde Efes'te Fransız bir gruba her zamanki coşkuyla rehberlik yaparken Efesli şairlerden şiirler okur ve aryalar söylerken kötüleştiğini fark ettiği halde turu yarıda bırakmak istemez ve baygınlık geçirir (Erhat 1976; Gökova 2014). Mesleğine, daha doğrusu Anadolu'yu anlatmaya ve Anadolu ile ilgili bildiklerini aktarmaya sağlığını tehlikeye atacak derecede bağlıdır.

Halikarnas Balıkçısı'nın gerek yazılarında gerekse uygulamada gerçekleştirdiği rehberliği, onu herkesten farklı ve özel kılar. En sık kullandığı sözcük "merhaba"dır. Türkçede sadece ilk karşılaşıldığında kullanılan bir selamlaşma sözü olan "merhaba"yı hem söze başlarken ve hem de bitirirken kullanır. Erol Uysal, bunu şöyle ifade eder:

Balıkçı, rehberlikten öte canlı kütüphaneydi. Derin tarihi, arkeolojik, mitolojik ve folklorik bilgiye ve anılara sahipti. Anadolu Uygurluğu, kültürü onun uzmanlık alanı, hobisi ve yazdığı eserlerinde işlediği ana tema idi. Kısa bir tur birlikteliğimizde İzmir'den Kuşadası'na kadar tüm Ege ve Akdeniz'i, eski uygarlıkları, Mavi Turları ve bu yöreye has öykü ve anekdotları, Bodrum'u (Halikarnas) konuşmuştuk. Özetle belirtmem gerekirse derin tarih, kültür ve mitolojik konularda yaptığı konuşmalar gür sesiyle dinleyeni cezbeden, "keşke daha da konuşsa..." dedirten türdendi. Rehberler için 'merhaba'sıyla ünlü çok değerli bir büyüğümüzüzdü. (Uysal 2015).

Halikarnas Balıkçısı, "Konuşan Anadolu" şeklinde de anılır. Onun için bu sıfatın kullanılmasındaki gerekçe, Halikarnas Balıkçısı'nın coşkulu anlatımıdır. Teatral anlatım tarzı ile onu dinle-

yenleri, anlatılan çağın içerisine alır, bu duyguyu deneyimlemelerini sağlar. Efes, Bergama, Milet, Priene ve Didim'in anıtları karşısında dimdik duruşuyla, gür sesiyle dağa taş karşı haykırarak rehberlik yapar. Büyük bir tiyatrodan orkestraya geçip anlatmaya başladığında, karşısında üç beş kişi de olsa tiyatroyu dolu görerek binlerce kişiye seslenircesine coşkuyla konuşur. "Efes'in Artemis'i uludur" deyip kollarını kaldırdığında iki bin yıl öncesini anımsatır (Orman 2005). Rehberlik yaparken anlattığı kişinin kılığına bürünerek onu ve o dönemi yaşatır. Onu dinleyenlerde eski çağlardan birini, bir düşünürü gördüğü izlenimi verir. Bazen Efesli Heraklit, bazen Sokrates, Homeros, Oedipus, Poseidon olur ya da eline bir tuğla parçası alarak fesli Apelles gibi yerlere resim çizerek anlatır. Nerede narteks varsa orada bir antik kent vardır" der. "Öyle ya, antik Çağda ne kibrit vardı ne de çakmak. Ama her kentin hestiası, yani kutsal ateşi vardı. Antik Çağda yaşayanlar sabah tarlasına giderken narteks bastonuna dayanarak gider, akşam evine sopasının ucunu bu kutsal ateşten yakarak dönerdi." diyerek elinde tuttuğu narteks bastonunu yere vurur (Gökova 1985). Bunları yaparken Halikarnas Balıkçısı, kendi kimliğinden çıkar, anlattığı kişinin kimliğine bürünür. Onun bulunduğu mekânları ışığa, bilgiye ve neşeye boğan kişiliği tüm dinleyenlerini etkisi altında bırakır (Baran 1998; Kulin 2014).

Kendine özgü tarzıyla anlattığında suları, dağları, tepeleri, denizlerin dibinden çıkan eski uygarlık ürünlerini konuşturur, onlarla bugüne değin bilinmeyen gerçekleri ortaya koyan, sorunları çözümleyen bir dil kullanır. Anadolu toprağına duyduğu derin ve güçlü sevgisi, saygısı onu bir yandan felsefeye, bir yandan da tarih ve arkeolojiye yöneltir (Eyüpoğlu 1973). Halikarnas Balıkçısı, 1961 yılında Kuşadası'nda turist rehberliği yaparken tanıdığı Mustafa Yeşilova'nın anılarında şöyle yer alır:

O günler ünlü yabancıların gezilerinde rehberlik yapıyordu. Sanat ve sanatkâra olan saygıyla ona yaklaşmış, o da beni benimsemişti. Kuşadası'nda yaptığı turlarda çevresini saranlar onun konuşmalarını sessiz dinlerlerdi. Ona bir soru sormuştum ve herkes bana bakmıştı. O ana kadar çevresindekiler tek bir soru sormamışlardı. Uygunsuz bir şey yaptığımı sandım, ama o hiç vakit kaybetmeden içten bir şekilde sorumu yanıtlamıştı" (Yeşilova 1980: 719-720).

Öğrendiklerini herkese aktarma gereğini Halikarnas Balıkçısı'ndan öğrendiğini söyleyen Yaver Zeytinoğlu ise onunla ilgili anılarını şu şekilde dile getirir:

1965 senesinde İzmir'e geldik. İzmir'de turizmci Ergun Göksan'ı bulduk. Kendi seyahat acentesi var, Ege Tur. Bize, 'turist rehberi olarak Cevat Şakir Kabaağaçlı'yı yanınıza alıp Efes harabelerini gezer-seniz, turizm sektöründen tat alırsınız, gezdiğiniz yerleri ve sektörü hiçbir zaman unutmazsınız' diye-rek Cevat Şakir ile beraber çok güzel bir Efes, Selçuk harabelerini gezmemizi sağlamıştı.

Yeni kuşakların çoğu ona yeni Herodot olarak bakar. Onun coşkusuna kapılır, heyecanlarına ayak uydurmaya çalışır (Yeşilova 1993). Evrensel değerlerin oluşmasında, sanata ve sanatçıya yüklenen rollerde Apollon ölçüyü, sınırlamaları, normları belirlerken Dionysos, hazzı ve coşkuyu temsil eder (Düz 2011). Halikarnas Balıkçısı kendisinin ölçülü, akademik bir şekilde anlatım olan Apollonik tarz yerine Diyonistik yani lirik, coş-kulu şekilde anlatımı benimsediğini belirtir (Gökovalı 2014).

TURİST REHBERLİĞİ HİZMETİ VERDİĞİ KİŞİLER

Pek çok ünlü siyasetçi, devlet adamı, gazeteci, dergi editörü, bilim insanı ve sanatçı kendilerine Halikarnas Balıkçısı'nın rehberlik etmesini ister, Halikarnas Balıkçısı da onlara rehberlik eder. Rehberlik yaptığı yıllarda kendisini "Adım Cevat Şakir Kabaağaçlı, takma adım Halikarnas Balıkçısı" diye tanıtır, "Bana Cevat ya da Balıkçı diyebilirsiniz" diyerek anlatımına devam eder.

Halikarnas Balıkçısı, ilk rehberliklerinden birini 1934 yılında gerçekleştirir. İran İmparatoru Şehinşah Pehlevi, İzmir'i ve çevresinde yer alan Efes ve Bergama antik kentlerini görmek üzere Türkiye'ye gelir. Dönemin Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk de onlara İzmir'e kadar eşlik eder. İzmir'e geldiklerinde onlara rehberlik yapma görevi Halikarnas Balıkçısı'na ve Dr. Ekrem Akurgal'a (daha sonra Ord. Prof.) verilir. İzmir'den limuzine benzeyen arabaya binen Halikarnas Balıkçısı ve Akurgal, bu önemli misafirlere İzmir ve çevresini gezdirir (Gökovalı 2014). Önemli devlet konuklarının ağırlandığında ülkenin ve tarihi zenginliklerinin tanıtılmasında akla ilk gelen isim Halikarnas Balıkçısı olur.

Bodrum'da Halikarnas Balıkçısı için şarkı söyleyen ünlü Türk ses sanatçısı Safiye Ayla, Türkiye'nin ilk bayan ortodontisti olan İzmir'deki yakın arkadaşını ziyarete geldiğinde Halikarnas Balıkçısı'nın rehberliğinde Efes, Bergama ve Priene'ye gider. Sanata ve sanatçıya çok değer veren Halikarnas Balıkçısı, üç kişilik bu küçük gruba da aynı coşku ile rehberlik yapar. Safiye Ayla, gezdikleri her tiyatro ve odeonda şarkılar söyler ve bu durum etraftaki diğer turistlerin de ilgisini çeker. Safiye Ayla, Halikarnas Balıkçısı için "Cevat Bey benim tanıdığım en renkli ve en kültürlü adam" der (Gökovalı 2014: 122-123). Görüldüğü gibi, sanatçıların da rehberlikte ilk tercihi Halikarnas Balıkçısı olur ve her turundan sonra övgüyle bahsedilecek derecede hizmet verir. Devlet adamları ve sanatçıların, toplumdaki etkisi düşünülecek olunursa, Halikarnas Balıkçısı'nın Anadolu'nun tanıtımına ve turizme yaptığı katkılar, yadsınamayacak derecede önemlidir.

Sadece üst düzey devlet misafirlerine hizmet sunan ve 1959 yılında İzmir'de kurulan Van Der Zee isimli seyahat acentesinin gizli tutulan bir misafiri için yine Halikarnas Balıkçısı'nın rehberlik yapması düşünülür. Halikarnas Balıkçısı bu kişiye rehberlik yaptığı sırada, kişinin bazı tavırlarından onun bir bilim insanı olduğunu anlar. Misafir özellikle Thales, Empedokles, Anaksimenes gibi doğa bilginlerini merakla dinler, bu konu hakkında Halikarnas Balıkçısı'na sorular yönelir. Tek kişiye VIP hizmet verdiği bu turunun sonunda o kişinin ünlü bilim insanı Wernher von Braun olduğunu öğrenir (Gökovalı 2014).

L'Astrado Dergisi yetkilisi Louis Boyle de özellikle Efes, Priene ve Milet'i Cevat Şakir'in gezdirmesini ister. Turdan ve Halikarnas Balıkçısı'nın rehberliğinden çok etkilenen Boyle, kendisinden "Altıncı Kıta: Akdeniz" başlığı altında bir yazı yazmasını rica eder. Halikarnas Balıkçısı, Fransızca yazdığı yazısında Akdeniz'in ebedi gençliğine de değinir. Bu yazıdan etkilenen editör, Halikarnas Balıkçısı'ndan bu yazıyı genişletmesini ister. Ancak bu yazının yayınlanması 1974 yılında, Halikarnas Balıkçısı'nın ölümünden sonra gerçekleşir. Gezdiği kişiler arasında yazar ve gazeteci olmasının sebebinin Halikarnas Balıkçısı, hem birden fazla dili akıcı bir şekilde konu-

şabilmesine hem de yazar ve gazeteci kimliğine bağlar. Halikarnas Balıkçısı'na rehberlik sonrası dergi editörleri tarafından ücretsiz dergi abonelikleri verilir (Gökovalı 2014). Halikarnas Balıkçısı, ömrünün son zamanlarında bile rehberliğe ve gönüllü tanıtım elçiliğine coşku ile devam eder.

Saylor ve Waterson (1965: 155), Efes ve Bergama'ya yaptıkları geziden bahsederken Halikarnas Balıkçısının kendilerine eşlik ettiğini belirterek hayranlığını şöyle dile getirirler:

Turist rehberimiz ünlü yazar Halikarnas Balıkçısı'ydı. Yaşamının büyük çoğunluğunu Anadolu tarihini araştırmakla geçirmiş ve tüm tarihi eserlerinin ayrıntılarını kendisine hayran bırakan bir şekilde bilen birisiydi. Bize rehberlik yaparken 'Ben neredeyse 70 yaşındayım, ama hala aşka ve hayata hazırım' demişti. Yunan tiyatrosu üzerinde Homeros'u, antik Yunan ve Anadolu kültürünü harika bir şekilde anlatmıştı.

QADRANT Dergisi de (1992) 36. cildinin bir tam sayfasını Halikarnas Balıkçısı'na ayırır ve onun turist rehberliğinden şu şekilde bahseder:

Türkiye'nin tarihi ve turizm çekiciliklerini geçmiş uygarlıkların ışığında filme çekmek için 1965 yılında Nisan-Temmuz arasında Türkiye'de bulunmuştum. Bizi Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın temsilcisi karşılamış ve bize bir program hazırlamıştı. 68 şehirden 22'sini gezdik ve film çektik. İlk geldiğimizde Bakanlık Temsilcisi bize eşlik edecek turist rehberimiz olan Halikarnas Balıkçısını tanıttı. Kocaman bir el hareketiyle herkesi Türkçe 'merhaba' diyerek karşıladı. Bergama, Sard ve Efes'i bize gezdirdi ve daha sonra bizimle arabayla Bodrum'a kadar geldi. Bodrum onun daha önce yaşadığı ve yaşamını adadığı antik adı Halicarnasos olan kasabaydı. Batı Anadolu hakkında tarihi bilgisi cevher niteliğindedeydi. Onunla zaman geçirdikçe aslında Osmanlı zamanında Şakir Paşa ailesinden geldiğini Robert Koleji ve Oxford Üniversitesi gibi okullarda iyi eğitim aldığını anladık.

Rehberlik ettiği kişiler arasında olan İmparatorçe Süreyya, "*Türkiye'yi Halikarnas Balıkçısının rehberliğinde gezdiğim için mutluyum*"; Belçika'nın Eski Turizm Bakanı Ullo, "*Halikarnas Balıkçısı, çağdaş Homeros'tur*"; Louis Boyle, "*Tanıdığım rehberlerin en bilgili ve en coşkulu*"; Fransa'nın Eski Devlet Başkanı Georges Pompidou, "*Halikarnas Balıkçısı bana ne zaman rehberlik edebilecekse, Türkiye'ye o zaman gelmek isterim*" diyerek Halikarnas Balıkçısı'nın rehberliğini överler. Pompidou, Papa'nın ziyareti için Türkiye'ye gelen ORTF (Fransa Radyo-Televizyonu) ekibine "*Türkiye'de Balıkçı ile yaptığımız görüşme Papa'nın ziyaretin-*

den daha önemlidir" der (1967). Dünya Ozanlar Toplantısına Türkiye'yi temsilen Halikarnas Balıkçısı çağrılır (Yazıcı, 2002). Carrefour Dergisi "*Akdeniz'in ebedi gençliğini yazan, Akdeniz'in ebedi genci, Halikarnas Balıkçısı*"; Short Story International da "*Her yazardan yalnız bir kere hikâye yayımlama prensibimizi Halikarnas Balıkçısı için bozuyor ve bundan gurur duyuyoruz*" şeklindeki yazılarıyla Halikarnas Balıkçısı'ndan bahsederler (Gökovalı 2014). Bu çalışmada Halikarnas Balıkçısı yalnızca rehberlik yönüyle ele alınır. Edebiyatçı ve yazar yönleriyle ele alınmış olsaydı bu övgülerin daha fazla olacağı muhakkaktır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Girit'te doğan Halikarnas Balıkçısı'nın Atina'da ve Büyükada'da geçen çocukluk günlerinde filizlenen deniz ve sanat sevdası, eğitimini aldığı Yakın Çağ tarih bilgisi ve bilinci, Antik Çağ, mitoloji ve Mavi Anadolu'luluk felsefesi, onun yaşamını şekillendiren önemli unsurlardır. İngiltere'deki öğrenimi sırasında gezdiği Avrupa ülkeleri ve müzeler, hakim olduğu yabancı dillerdeki yapıtları okuması ve yorumlaması onu Anadolu'daki uygarlıkları araştırmaya ve anlamaya iten nedenlerdendir. Halikarnas Balıkçısı, Anadolu'nun, Önasya ve özellikle de Mezopotamya uygarlıklarına köprü görevi görerek Helen diye bilinen uygarlığın oluşumuna katkısını, dolayısıyla Akdeniz Uygarlığının temellerinin Anadolu'da atıldığı düşüncesini yapmış olduğu birçok çalışma ile destekler. Bu düşüncesi onun Mavi Anadolu'luluk denen bir düşünce akımına yöneltir. Bu düşünceye göre, Anadolu'da yaşamış olan tüm uygarlıkların bilinmesi, anlaşılması ve bunun herkese aktarılması gerekir. Bu noktada Halikarnas Balıkçısı, yazdığı yazılarla yetinmeyip bunların herkes tarafından görülmesini sağlamak üzere turist rehberliği yaparak ülkenin ilk T.C. uyruklu turist rehberlerinden biri olur. Bu tanıtımın, dolayısıyla da rehberlik mesleğinin devam ettirilmesi için 1962 yılında açılan turist rehberliği kurslarında öğretmenlik yapar, pek çok rehber yetiştirerek bu alana katkıda bulunur. İlerleyen yaşına kadar rehberlik yapacak kadar bu mesleği seven Halikarnas Balıkçısı, edebiyatçı kişiliğinin yanında iyi bir turist rehberi, ressam, tarihçi, çevirmen ve bitki bilimcisidir.

Halikarnas Balıkçısı, en çok akademisyen, yazı bilimci, tercüman ve yazar olan Azra Erhat'ın yazılarında yer alır. Rehberlerin piri olarak kabul gören Halikarnas Balıkçısı, mavi yolculuğu başlatan, gezi rotaları çizen, aydın misafirlerini gezdirerek ülke turizmi, tarihi, doğası ve kültürü hakkında geniş bilgiler vererek Anadolu'nun tanıtılmasına en fazla katkı sağlayan kişidir. Bodrum'un bugünkü turizm değerlerinin temelini atar ve bunun için yazıları ve anlatılarını kullanır. Türk turizmi için bir kültür öncüsü olan Halikarnas Balıkçısı, bütün Türkiye'nin derinliğine giden bir tarih bilinci uyandırır, tarihi sever ve benimsetir. Bodrum ve Ege Bölgesi'ni canlandırmakla turizm bilincinin bütün yurda yayılmasına öncü olur. Geçmiş bilmenin ve benimsemenin önemini anlatır, bu şekilde bir davranış oluşturur. Onun ağzından Homeros gerçekten İzmirli olur ve benimsenir (Erhat 1980). Rehberlik yaptığı grupların övünç kaynağı olur. Halikarnas Balıkçısı, başka bir ifadeyle Anadolu'nun tanıtımında gösterdiği bu başarısı ile turist rehberliği mesleğinin önemini anlaşılmasını sağlar ve mesleğin gelişimine bir anlamda katkıda bulunur.

Halikarnas Balıkçısı'nın entelektüel kişiliği ve bilgi birikimi ile Türkiye'de rehberlik mesleğinin öncülerinden olduğu ve Anadolu'nun tarihi ve kültürel mirasının ortaya çıkarılmasında ve tanıtılmasında çok önemli roller üstlendiği görülür. Yetiştirdiği rehberler de onun öğretilerini benimseyerek kendilerinden sonra gelen ve gelecek olan rehberlere bu öğretileri aktarırlar. Bunun olumlu etkileri hem ülke turizmine hem de gelen turistlerin memnun ayrılmalarına katkıda bulunur. Halen turist rehberliği eğitiminde onun eserlerinde yer alan bilgi ve birikiminden yararlanılır. Hey Koca Yurt, Anadolu Tanrıları, *Altıncı Kıta Akdeniz* ve *Anadolu Efsaneleri* gibi kitapları turist rehberlerinin başucu kitapları olur.

SEÇİLMİŞ ESERLERİ

- Halikarnas Balıkçısı (1980). *Merhaba Anadolu*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Halikarnas Balıkçısı (1990). *Anadolu Tanrıları*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Halikarnas Balıkçısı (1992). *Anadolu Efsaneleri*. Ankara Bilgi Yayınevi.

Halikarnas Balıkçısı (1995). *Altıncı Kıta Akdeniz*. Ankara: Bilgi yayınevi.

Halikarnas Balıkçısı (1993). *Aganta Burina Burinata*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Halikarnas Balıkçısı (2001). *Hey Koca Yurt*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Halikarnas Balıkçısı (2002). *Anadolu'nun Sesi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

KAYNAKÇA

- Ahipaşaoglu, S. (2006). *Turizmde Rehberlik*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Devrim, Ş. (1998). *Şakir Paşa Ailesi*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Düz, N. (2011). Apollonik ve Dionysostik Öğeler Bağlamında Sanatta Değer Kavramı, *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, 4 (8): 1-15.
- Erhat, A. (1960). *Mavi Anadolu*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Erhat, A. (1980). *Sevgi Yönetimi*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi.
- Gökovalı, Ş. (1985). Gelmiş Geçmiş Rehberlerin En Bilgilisi En Coşkulu Halikarnas Balıkçısı, *TÜRSAB Dergisi*, 37: 12-14.
- Gökovalı, Ş. (2011). *Halikarnas Balıkçısı Arşipel*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Gökovalı, Ş. (2014). *Ben Halikarnas Balıkçısı Doğdum Sevdim Öldüm*. Ankara: TUREB Yayınları.
- Kabağağaçlı Noonan, İ. (2010). *Halikarnas Balıkçısının Kızından Anılar Akın Akın*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kulin, A. (2014). *Füreye*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Orman İ. H. (2005). *Merhaba Halikarnas Balıkçısı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Önal, İ. H. (1983). *Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir Kabağağaçlı Hayatı-Kişiliği-Eserleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Saylor, H. H. ve Watterson J. (1965). *AIA Journal*. American Institute of Architects.
- Tanju, S. (1978). Miho Gibi Bir Adam Halikarnas Balıkçısı'nın Yaşam Öyküsü, *Hürriyet Ekstra Gazete*, 1 Ekim 1978.
- TUREB (2015). www.tureb.gov.tr, Erişim tarihi: 17 Mayıs 2015.
- Türk Tarih Kurumu, Tarih Çevirme Kılavuzu (2018). <http://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/>, Erişim tarihi: 29 Haziran 2018.
- Williams, R. (2013). *The Fisherman of Halicarnassus*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Yazıcı, N. (1998). Halikarnas Balıkçısı'nın Eserlerinde Tabiat (*Basılmamış Doktora Tezi*). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

- Yazıcı, N. (2002). *Halikarnas Balıkçısı'nın Eserlerinde Tabiat*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yeşilova, M. (1990). Halikarnas Balıkçısı, *Merhaba Gazetesi*, 12 Ekim 1990.
- Yetgin, D. ve Yılmaz, A. (2018). İlk Mavi Yolculuklar. İçinde N. Kozak, (Editör). *Dünden Bugüne Türkiye'de Turizm*. (ss. 829-845). İstanbul: Yıkılmazlar Basın Yayın.

KAYNAK KİŞİLER

- Sezgin, M. (2013). Mukadder Sezgin (Görüşen: Mehmet Özdemir). İçinde N. Kozak (Editör). *Türkiye Turizmi Sözlü Tarih Araştırması Görüşme Metinleri 9. Cilt*. (ss. 271-302). İstanbul: Yıkılmaz Basın Yayın.
- Yenen, Ş. (2013). Şerif Yenen (Görüşen: Duygu Yetgin). İçinde N. Kozak (Editör). *Türkiye Turizmi Sözlü Tarih Araştırması Görüşme Metinleri 7. Cilt*. (ss. 334-346) İstanbul: Yıkılmaz Basın Yayın.

- Uysal, E. (2015). Erol Uysal ile görüşme (Görüşen: Duygu Yetgin ve Aysel Yılmaz). 3 Şubat 2015.

Duygu YETGİN, Öğr. Gör. Dr., Anadolu Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Yunus Emre Kampüsü, 26470, Eskişehir.

E-posta: dyetgin@anadolu.edu.tr

ORCID No: 0000-0002-9909-4523

Aysel YILMAZ, Öğr. Gör., Anadolu Üniversitesi, Turizm Rehberliği Bölümü, Yunus Emre Kampüsü, 26470, Eskişehir.

E-posta: aysely@anadolu.edu.tr

ORCID No: 0000000212961074

Nazmi KOZAK, Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, Yunus Emre Kampüsü, 26470, Eskişehir.

E-posta: nkozak@anadolu.edu.tr

ORCID No: 0000-0002-0859-8874